

Kövecsesné dr. Gósi Viktória

Az etikatanítás, erkölcsi nevelés korszerű módszerei

AZ ERKÖLCSI NEVELÉS SZÜKSÉGESSÉGE,
JELENTŐSÉGE A XXI. SZÁZADBAN

A 110/2012. számú Kormányrendelet a Nemzeti alaptantervről a kiemelt fejlesztési feladatok között vázolja az erkölcsi nevelés legfőbb célkitűzéseit.

„A köznevelés alapvető célja a tanulók erkölcsi érzékének fejlesztése, a cselekedeteikért és azok következményeikért viselt felelősségtudatuk elmélyítése, igazságérzetük kibontakoztatása, közösségi beilleszkedésük elősegítése, az önálló gondolkodásra és a majdani önálló, felelős életvitelre történő felkészülésük segítése. Az erkölcsi nevelés legyen életszerű: készítsen fel az elkerülhetetlen értékkonfliktusokra, segítsen választ találni a tanulók erkölcsi és életvezetési problémáira. Az erkölcsi nevelés lehetőséget nyújt az emberi lét és az embert körülvevő világ lényegi kérdéseinek különböző megközelítési módokat felölelő megértésére, megvitatására. Az iskolai közösség élete, tanárainak példamutatása támogatja a tanulók életében olyan nélkülözhetetlen készségek megalapozását és fejlesztését, mint a köteleltségtudat, a munka megbecsülése, a mértéktartás, az együttérzés, a segítőkészség, a tisztelet és a tisztesség, a korrupció elleni fellépés, a türelem, a megértés, az elfogadás. A tanulást elősegítő beállítódások kialakítása – az önfegyelemtől a képzelőtehetségen át intellektuális érdeklődésük helytállóságukat a munka világában is.” Hogy mindezen célokat sikerüljön megvalósítanunk, olyan hatékony módszerekre, eljárásokra, tevékenységformákra van szükség az oktatásban, melyek elősegítik az erkölcsi fogalmak megértését, az erkölcsös magatartás alapvető szabályainak kialakítását, belsővé tételét.

A PEDAGÓGIAI-MÓDSZERTANI KULTÚRA
MEGÚJÍTÁSÁNAK SZÜKSÉGESSÉGE

A kutatási adatokat és korunk oktatási és társadalmi kihívásait figyelembe véve szükséges a pedagógiai-módszertani kultúra folyamatos átalakítása, fejlesztése, az innovációs folyamatok támogatása. Ennek kapcsán fontos szempont a tanulók kritikai, reflektív, elemző, értékelő gondolkodásának fejlesztése. A konstruktivista tanulásmélethez figyelembe véve nélkülözhetetlen a tanulók tudásrendszerének fejlesztése, az „építkezésben” való adekvát segítségnyújtás. Az együttműködésre, kooperációra nevelés szükségességét számos szakirodalom támasztja alá, ami a XXI. század társadalmában is rendkívül nagy jelentőséggel bír, azonban ha nem készítjük fel a gyermekeket erre az iskolában, akkor nem sikerül konstruktív személyiséggé válniuk. Az értékelés vonatkozásában az interaktív, minőségi értékelés szerepe emelhető ki, melyben a tanulók önértékelési folyamatait is szükséges fejleszteni. Az adaptív, a tanulók személyiségéhez differenci-

áltan igazodó tanulószervezésben nagy szerepet kapnak a munkáltató módszerek, a változatosan alkalmazott tanulószervezési módok, az ehhez szükséges eszközrendszer. Ebben a tekintetben szükséges a elméleti ismeretek, minták, modellek kreatív alkalmazása (reformpedagógia eszköztára), továbbá a tanulói önállóságot feltételező, a tanulói szabadságot a rend keretei között biztosító, segítő, irányító pedagógus (vö.: Kovács-Németh Mária 2011: 44). Az erkölcsi nevelés, az etika tanítása során mindezen folyamatok számbavétele szükséges, az oktatási módszerek, stratégiák megválasztásánál a felsorolt szempontok alapján kell, hogy tervezzük munkánkat.

Az etikatanítás korszerű elveinél fontos szempont az élményszerűség, a színesség, a megfelelő motivációs bázis biztosítása a tanulók számára, hiszen ez lehet a tanulás, az információfeldolgozás alapja, kiindulópontja. Lényeges a foglalkozások megtervezésénél a konkrét élethelyzetek beépítése a tanórai ismeretekbe, az erkölcsi szituációk átélhetősége. A szerepjátékok megtervezése életszerűvé és élményszerűbbé teszi a tanórát. Mindezeket támogathatjuk sokféle forrás (irodalom, képzőművészet, zene) felhasználásával, a változatosság biztosításával. Az esetelemzések, problémahelyzetek sokoldalú megközelítése fejleszti a tanulók reflektív, kritikai gondolkodását, érzékenységét a problémák iránt. Az egyes módszerek és tevékenységformák megtervezésénél fontos szempont annak ismerete, hogy milyen a tanulók érdeklődése, hogyan tudjuk azt felkelteni, hogyan tudjuk kutató és felfedező vágyukat kielégíteni. Hasonlóan fontos a tanulók öntevékenységre történő alapozás, amely az előzetes tudásuk integrálásával kell, hogy megvalósuljon. Alapvetően kiemelhető utolsóként az erkölcsi értékvilág sokszínű bemutatása, az eltérő vélemények, álláspontok toleranciájára nevelés szükségessége (vö.: Homor Tivadar 2003: 136). Mindennek tükrében a tanulmány szerzője arra vállalkozott, hogy néhány példán keresztül, a teljesség igénye nélkül, bemutasson néhány olyan tanulói tevékenységet és feladatot, melyek segítségével szolgálhatnak az etikaórák, az erkölcsi nevelés tervezésekor.

1. BESZÉLGETÉS, SZABAD ASSZOCIÁCIÓK, VÉLEMÉNYEK FELSZÍNRE HOZÁSA ÉS ÜTKÖZTETÉSE

Téma: Az ember és a természet kapcsolata

- Írjatok cédulára egy-egy természettel kapcsolatos, számotokra fontos fogalmat! Keverjétek össze a cédulákat, s egyenként húzva mondjátok el, hogy mit jelent nektek a cédulán talált fogalom!
- Készítsetek szóbotót az alábbi fogalomhoz kapcsolódóan. A feladat során a tanulóknak kell keresztretjvény-szerűen a fogalomról eszükbe jutó szavakat elhelyezni. Minden betűhöz próbáljanak meg kapcsolódó szavakat, gondolatokat találni!

		K	u	t	a	t	á	s			P
	v	Ö	r	ö	s	i	s	z	a	p	R
		R									O
		N									B
		Y									L
		E									É
		Z									M
s	z	E	n	n	y	e	z	é	s		Á
		T									K
		I									

Téma: Szóbeszéd, pletyka

Értelmezd az alábbi közmondásokat, szólásokat!

- A mákot könnyebb elszórni, mint összeszedni.
- A szavak oktatnak, a példák vonzanak.
- A szó gyakran jobban vág, mint a kard.
- A hízelgés jó csengésű aranypénz.
- A kutya ugat, a karaván halad.
- A beszédnek egyenese jó, a mankónak horgasa.

(Forrás: Erdő nincsen zöld ág nélkül, Szólások és közmondások. Társ Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2012)

2. ETIKAI TARTALMAKAT HORDOZÓ SZÖVEGEK MEGBESZÉLÉSE, ELEMZÉSE, KÖVETKEZTETÉSEK LEVONÁSA

Téma: Érzelmek

- Beszéljessünk a szövegről! Mennyire értesz egyet Konrad Lorenz gondolataival?
- Mondjunk saját példákat az életünkéből! Átéltünk-e már a leírtakhoz hasonló helyzeteket? Hogyan változtathatunk ezeken a problémákon? Mit tehetünk a családjukban?
- A szöveg kapcsán beszélhetünk a fogyasztói társadalomról, a reklámok káros hatásáról, és az irányított diskurzus során fejleszthetjük a tanulók kritikai gondolkodását. Hozunk példákat a médiából, elemezzük azokat!

AZ ÉRZELMEK FAGYHALÁLA

„Miután egyre inkább uralma alá vonta környezetét, a mai ember szükségszerűen megváltoztatja öröm – bosszúság háztartásának egyensúlyát, a bosszúságot kiváltó ingerekkel szemben egyre inkább túlérzékenységet mutat, míg az örömmel szemben fásultságot, ami nem kívánatos következményekkel jár...”

A bosszúsággal szembeni növekvő türelmetlenség – az örömök csökkenő vonzásával együtt oda vezet, hogy az emberek nem képesek munkát fektetni olyan tevékenységekbe, amely az örömeiket majd csak később hozza meg.

Ebből ered bármely újonnan támadt kíváncsiság azonnali kielégítésének igénye...

Az, hogy a kellemetlenségeket egyre kevésbé vagyunk hajlandóak eltűrni, az emberi életnek a természet által elrendelt csúcsait és mélységeit mesterségesen elegyengetett síksággá változtatja, a nagyszabású hullámhegyekből és völgyekből alig észlelhető fodrozódást, a fényből és árnyékból unalmas szürkéséget, egyszóval: HALÁLÓS UNALMAT teremt.”

(Forrás: Konrad Lorenz: A civilizált emberiség nyolc halálos bűne. Cartaphilus Kiadó, Budapest, 2001)

Téma: Hagyományok, tradíciók, értékátadás

- Beszéljessünk a szövegről! Mennyire értesz egyet Konrad Lorenz gondolataival?
- Hogyan őrizzük napjainkban a hagyományokat, tradíciókat?
- Szerintetek mi a jelentősége az életünkben a tradícióknak, hagyományoknak?
- Milyen hagyományok élnek a családokban? Hogyan ápoljuk ezeket?

A TRADÍCIÓK LEROMBOLÁSA

„Az a felhalmozódó tradíció, amely minden kulturális fejlődés alapját képezi, igen nagy jelentőségű...”

A mai fiatalok nagy része lenéző megvetést tanúsít szülei iránt, semmi gyengédséget. A mai fiatalság „forradalmát” olyan gyűlölet táplálja, amely közeli rokona valamennyi válfaja közül az egyik legveszélyesebbnek és legnehezebben leküzdhetőnek, nevezetesen az etnikai gyűlöletnek...

A mai fiatalság által teljesen helyesnek tartott törekvés, hogy a „fürdővízzel együtt a szülőket is kiöntse”, más okokra vezethető vissza. A hagyományos családszerkezet is áldozatául esik az emberiség egyre gyorsuló technikai fejlődésének, meggyengíti a szülő és gyermek kapcsolatot.

(Forrás: Konrad Lorenz: A civilizált emberiség nyolc halálos bűne. Cartaphilus Kiadó, Budapest, 2001)

3. KÖNYVTÁRI ESZKÖZTÁR FELHASZNÁLÁSA

Téma: Cselekvéseink érzelmi indítékai

- Hogyan fejezi ki, milyen eszközökkel ábrázolja az irodalom, képzőművészet, zene az örömet és a boldogságot? Gyűjtsél példákat!

Téma: Nemzet, nemzetiség, etnikum

- Ha fényképalbumot készítenél a hazáról, milyen fotótémákat választanál?
- Gyűjtsetek minél több olyan részletet magyar írók és költők tollából, amelyek a magyar tájakról szólnak!

4. HÁZI DOLGOZATOK, BESZÁMOLÓK, KRITIKÁK, ESSZÉK KÉSZÍTÉSE ÉS BEMUTATÁSA

Téma: Család

- Fogalmazzátok meg a gyermekek jogait és kötelességeit a családban, vagy a család törvénykönyvét!
- Készítsetek riportot a családtagjaitokkal arról, hogy milyennek látnak titeket! Volt-e olyan válasz, amin meglepődtetek? Miért?
- Írjatok fogalmazást „Én ilyen szülő leszek címmel!”
- Írjatok levelet egy mai apa nevében gyermekének, hogy mire vigyázzon, mire figyeljen a mai világban! Hogyan írnátok meg a levelet, ha apa és fia a középkorban élne?

Téma: Ember és természet

- Ha miniszter lennél, milyen rendelkezést hoznál a környezet megóvása érdekében?
- Írjatok útleírást egy általatok ismert magyar vidékről, tájról! Tartatok felolvasást a műveitekből, esetleg szerkesszettek belőle utazási magazint! Emeljétek ki a tájak természeti értékeit!

5. ÖNMEGFIGYELÉS, ÖNELEMZÉS, ÖNBEMUTATÁS

Téma: Helyünk a világban, önismeret

- Gyűjts olyan idézeteket, amelyekben – érzéseid szerint – kifejezésre jutnak életcéljaid, gondolataid!
- Ha indián lennél, milyen beszélő nevet választanál magadnak?
- Készítsd el a saját címeredet!
- Rajzold le a saját fátat!
- Válassz magadnak a lerajzolt szimbólumok közül (virág, nap, villám, zongora, fa, bakancs, kéz, szív...stb.) 2-3 olyan képet, mely jellemző a személyiségedre! (A gyerekek elé 40-50 db különböző szimbólumot helyezünk.)

6. JÁTÉK (SZEREPJÁTÉK, DRÁMAJÁTÉK)

Téma: Cselekvéseink érzelmi indítékai:

- Pantomimtörténetek: Minden csoport a mindennapi életből vett szituációkat mutat be, az osztály feladata a történetek és a mögötte húzódó érzelmek kitalálása.

Téma: Ember és természet

- Játsszatok el egy bírósági tárgyalást, amelyet a Föld veszélybe jutása miatt indítottak! Osszátok el a szerepeket úgy, hogy legyenek vádlottak, akik szennyeznek a környezetet, valamint bíró, ügyvéd, ügyész, esküdtek. (Megidézhettek a tönkretett tavak, szennyezett folyók, kipusztult állatfajok...) A végén fogalmazzatok meg konstruktív javaslatokat a Föld megóvására!

Téma: Elfogadás, tolerancia, egyenlőtlenség, segítségnyújtás, szolidaritás

- Szerepjáték: Egyenlő esélyek

A tanulóknak különböző szerepkártyákat osztunk ki, amit csak az láthat, aki a kártyát megkapta. Fontos, hogy a tanulók titokban tartsák a szerepeiket a játék végéig.

SZEREPKÁRTYÁK (KIOSZTÁSRA KERÜLNEK)

- Te egy egyedülálló, munkanélküli anya gyermeke vagy.
- Te egy sikeres gyorséttermi vállalkozást üzemeltető kínai család gyermeke vagy.
- Te egy bank igazgatójának a lánya vagy.
- Téged egy nyugdíjas cipész nagypapa egyedül nevel.
- Te egy mozgáskorlátozott fiú vagy, aki csak tolószékekben tud közlekedni.
- Édesapád hajléktalan, szakmunkás édesanyád nevel három testvéreddel együtt.
- Te egy munkanélküli család gyermeke vagy.
- Te egy sikeres külkereskedő család gyermeke vagy.
- Egy vidéki kisvárosban élsz, és te leszel az első értelmiségi a családban.
- Te egy kistelepelesen élő gazda gyermeke vagy.
- Egy nyolcgyermekes családban élsz.
- Te egy diplomata családban nevelkedsz.
- Egy többszörösen bukott diák vagy.
- Te egy roma család negyedik gyermeke vagy.
- Téged édesanyád nevel, mert édesapád börtönben van.
- Te egy értelmiségi család gyermeke vagy.
- Szüleid autóbalesetben elhunytak, nyugdíjas nevelőszüleiddel élsz.
- Szüleid elváltak, te egy új családban élsz, de mostohaapád nem szeret téged.
- Te nevelőotthonban élsz, szüleidet nem ismered.
- Te egy sikeres művész gyermeke vagy.
- Te egy roma lány vagy, aki nem fejezte be az általános iskolát.
- Egy iskolaigazgató gyermeke vagy.

A szerepbe való behelyezkedést az alábbi kérdésekkel segíthetjük:

- Milyen a gyermekkorod/ fiatal korod (lakáskörülmények, játékok)?
- Mivel foglalkoznak a szüleid, rokonaid, barátaid?
- Hogyan töltöd a szabadidődet? Mit csinálsz délután, hétvégén?
- Mik a terveid a jövőre nézve?
- Mi zaklat fel, és mitől félsz?

Ezek után a játékban részt vevő fiatalokat egymás mellé állítjuk, mint egy startvonalra, és a következő mondatokat olvassuk fel:

- Eddigi életében te és családotod nem került még nehéz anyagi helyzetbe.

- Lakáskörülményeid elég jók, van külön szobád, saját íróasztalod.
- Úgy érzed, hogy anyanyelved, vallásod és kulturális hovatartozásod elfogadott abban a társadalomban, amelyben élsz.
- Te soha nem érezted magadat hátrányosan megkülönböztetve az iskolában a családi hátterved miatt.
- Igényeidnek megfelelő szociális és egészségügyi ellátásban részesülsz.
- A család legalább egyszer egy évben el tud menni nyaralni.
- Az életed érdekes, és bizakodó vagy saját jövődet illetően.
- Te nem félsz attól, hogy osztálytársaid megfélemlítenek, kirekesztenek.
- Abban az iskolában tanulsz, amelyikben szeretted volna.
- Részt tudsz venni a külföldre szervezett iskolai kirándulásokon.
- Hetente legalább egyszer elmehetsz moziba, koncertre vagy diszkóba.
- Otthonodban használhatsz számítógépet, internetet.

A résztvevőknek minden olyan alkalommal, amikor szerepük szerint igennel kell válaszolniuk az állításra, előre kell lépniük egyet. Minden más esetben ott kell maradniuk, ahol állnak, és nem szabad megmozdulniuk. Minden egyes állítás felolvasása után időt kell hagyni, hogy a résztvevők előreléphessenek, és arra, hogy körülnézhesse, hol állnak a többiekhez képest. Végül mindenki jegyezze meg a végső helyzetét, és a csoportos értékelés előtt adjunk néhány percet, hogy mindenki visszahelyezkedhessen eredeti szerepébe. A játék végén közös megbeszéljük az elfogadással, egyenlőtlenséggel, toleranciával, segítségnyújtással kapcsolatos kérdéseket.

A feladatok során a következő szempontokra irányíthatjuk a figyelmet:

- Hogyan érezték magukat az előrelépő/előre nem lépő emberek?
- Azok, akik gyakran léptek előre, mikor vették észre, hogy mások nem mozognak olyan gyorsan, mint ők?
- Érezte-e valaki, hogy nincs esélye előrelépni? Ha igen, mikor?
- Kitalálták a résztvevők egymás szerepeit? (Csak most szabad elárulni!)
- Milyennek képzelik az általuk alakított személy iskolai, társadalmi sikereit, érvényesülését?
- Tükrözte-e valamilyen módon a társadalmat ez a gyakorlat?
- Milyen módon tudunk segíteni a másik embernek, a társainknak?

7. CSELEKVÉSI PROGRAM KÉSZÍTÉSE (SAJÁT MAGA VAGY KÖRNYEZETE SZÁMÁRA)

Témakör: Az ünnepek jelentősége életünkben

- Tervezzetek meg egy adást az iskolatévébe/rádióba, amelyet az általatok kiválasztott ünnepen mutatnának be az iskolában!

8. INFORMÁCIÓSZERZÉS TÖMEGKOMMUNIKÁCIÓS CSATORNÁKBÓL, INTERNETES FORRÁSOK ALKALMAZÁSA

Témakör: Környezetvédelem, egészségvédelem, fenntarthatóság

- Nézzük meg a következő képeket (művészi alkotásokat)! Mire hívják fel a figyelmet? Hogyan óvhatjuk meg a környezetünket? Mit tehetünk egészségünk megóvása érdekében? Készítsünk reklámokat a tudatos vásárlók számára!

Forrás: (<http://www.chrisjordan.com/gallery/rtn/#unsinkable>) 2013.01.16.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- A Kormány 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról
- Homor Tivadar: A tevékenység-központú etikatanítás pedagógiája. In: Az etikatanítás gyakorlata (szerk.: Homor Tivadar). Krónika Nova Kiadó Kft., Budapest, 2003.
- Kováts-Németh Mária (szerk.): Globális kihívások, alternatív megoldások. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Palatia Nyomda, Győr. 2011.
- Bacskey Bea – Lénárd Sándor – Rapos Nóra – L. Ritók Nóra: Kooperatív tanulás – oktatási programcsomag a pedagógusképzés számára. Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, Budapest, 2008. www.wekerle.gov.hu/download.php?doc_id=2347 (2011.10.15)
- Kéri Katalin – Ambrus Attila: Szárnyaljon a képzelet! Feladatgyűjtemény. Calibra Kiadó, Budapest, 1995.
- Kéri Katalin – Ambrus Attila: A sokoldalú ember. Calibra Kiadó, Budapest, 1996.
- Erdő nincsen zöld ág nélkül, Szólások és közmondások. Társ Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2012.